

blevet beriget under stikord som kapitalisme og pengeøkonomi, foldudbytte og agrarstruktur. Til de kongerigske bønders forsvar, som unægtelig sættes i skygge af den dynamiske bondekaptalisme navnlig i Vestslesvig, Poulsen afdækker, må det siges, at sammenligningen næppe er rimelig. Poulsen er selv inde på herskabsforholdets betydning, og skal der sammenlignes, må det blive med semiadelige kapitalister som Niels Clementsen eller borgerlige storkøbmænd. 1500-tallets Danmark haltede næppe generelt efter hertugdømmerne, selv om vore fæstebønder første en mere undertrykt tilværelse end Poulsens bondekaptalister.

Mikael Venge

KARL NIELSEN: Vor mand og råd. Bjørn Andersen til Stenalt, Bjørnsholm og Vår 1532-1583. Viborg, Landsarkivet for Nørrejylland, 1991. 192 sider, 294 kr.

Dette sympatiske portræt af rigsråd Bjørn Andersen er inspireret af en lokal interesse for Vitskøl kloster, som Bjørn Andersen erhvervede ved et mageskifte 1573 og omdøbte til Bjørnsholm. Året før var han blevet lensmand på Ålborghus, og det sidste tiår af hans liv kom derved til at tilhøre Himmerlands historie.

Biografien er dog ikke blot lokalhistorie. Som historisk skikkelse var Bjørn Andersen centralt placeret, og hans politiske karriere falder sammen med den danske adels »gyldne« perioder. Karakteristisk for det snævre oligarki, der styrede Danmark under adelsvælden, er hans nære slægtskab med fire kanslere på rad. Han var gift med en niece af Johan Friis, sætter til Niels Kås, svoger til Christian Friis og morfader til den yngre Christian Friis (Kragerup).

Materialet om Bjørn Andersens person er i og for sig spinkelt, eftersom hans arkiv er tabt. I stedet har Karl Nielsen valgt at skrive et generelt portræt af en lensmand og politiker fra renæssancen, en opgave, han løser med stor dygtighed og indsigt. Med Svend Gissel og Frede P. Jensen som de sikre guider er et vældigt utrykt og trykt kildemateriale gennemløjet. Grundigheden har givet gevinster såsom de mankehår, bønderne ved Simsted å ydede i landgilde, foruden en række mere markante bidrag om øksnehandel, møntproblemer, bondeskatter og mageskifter. Karl Nielsen har ikke blot præsteret et portræt af en lensmand, men i virkeligheden af hele Frederik II's tidsalder.

Mikael Venge

KONRAD REPGEN (Hgb.): Das Herrscherbild im 17. Jahrhundert. Schriftenreihe der Vereinigung zur Erforschung der Neueren Geschichte, 19. Münster, Aschendorff Verlag, 1991. VIII + 118 s. 45,- DM.

Ideologiske tendenser og politiske magtforhold i en given tidsalder afspejles almindeligvis med stor præcision i den eller de herskendes selvopfattelse og i de beherskedes opfattelse af herskerrollen. Denne dobbelte synsvinkel er indeholdt i begrebet »Herrscherbild«, som det anvendes i det foreliggende bind.

Det tyske historiker Stephan Skalweit offentliggjorde i 1957 en banebrydende afhandling, hvori han for første gang gjorde det 17. århundredes herskerbillede på tysk grund til genstand for en systematisk undersøgelse. Denne afhandling blev i de følgende tiår retningsgivende, og nærværende lille bog ligger også i forlængelse

af hans pionerarbejde. Den er nemlig det skriftlige resultat af et kollokvium, som 1989 blev afholdt i Bonn i anledning af hans 75 års fødselsdag. Det tematiske udgangspunkt var Skalweits oprindelige afhandling, og emnet var herskerbilledet i bredere europæisk forstand i det 17. århundrede.

Bogen indeholder fire bidrag, som analyserer herskerbilledet i fire forskellige områder, nemlig i den katolske del af Det tysk-romerske Rige (Andreas Kraus), i den protestantiske del af samme (Heinz Duchhardt), i Frankrig (René Pilorget) og i England (Peter Wende).

Alle bidrag er baseret på et ganske omfattende kildemateriale i form af fyrstespejl, testamenter, litterære kilder og ikke-skriftligt materiale såsom bygningsværker, mønter etc. Derved bringes mange nye iagttagelser og indsigter til torvs, som afslører nuancer fra område til område. Det mest interessante er imidlertid de fællestræk, som kan konstateres, nemlig overalt en stigende tendens til funktionel definition af herskerrollen, efterhånden som århundredet skred frem, en voksende tilbøjelighed til religionsneutral definition med øget vægt på statsræsonen og en selvopfattelse, som blev mere og mere konservativ og dermed også systemkonform i den forstand, at gamle universalistiske prætentioner svandt bort.

Værket kommer ganske godt rundt om emnet på den knappe plads, selv om det synes uheldigt for helheden, at ingen dansk historiker deltog i kollokviet. En sådan kunne ellers nok have haft interessante aspekter at føje til om f.eks. Kongelovens fyrsteideologi og om udviklingen af den unge danske enevældes selvforståelse.

Det hele rundes af med en komplet, tekstkritisk udgave (ved Franz Bosbach) af det centrale habsburgske fyrstespejl fra 1632, *Princeps in Compendio*. – Alt i alt et nyttigt og indsigtfuldt lille værk.

Knud J. V. Jespersen

STEPHEN TURK CHRISTENSEN (ed.): *Violence and the Absolutist State. Studies in European and Ottoman History*. Kbh., Akademisk Forlag, 1990. 138 s., 128,- kr.

Den lille bog indeholder en kort introduktion ved udgiveren samt tre artikler, bygget over mundtlige indlæg fra 1987 ved et seminar om vold og social identitet under det nu opløste humanistiske forskningscenter ved Københavns Universitet.

Professor emeritus V. G. Kiernan, Edinburgh tager sig i artiklen »Why was Early Modern Europe always at War?« af den organiserede, især interstatslige voldsanvendelse i Europa i absolutismens tidsalder. Den rummer intet nyt i forhold til forf.s tidligere artikler om samme tema. Den absolutistiske stat beskrives fortsat som én stor krigsmaskine, hvis hovedformål var at sikre de gamle elites fortsatte dominans. Og han begår stadig de samme fejl, nemlig at overse, at adelsbegrebet skiftede indhold i løbet af 1600-tallet, og at hævde tilstedeværelsen af en aggressiv nationalisme helt tilbage i 1500-tallet. Artiklen repræsenterer et tilbagelagt forskningsstandpunkt og virker derfor temmelig overflødig.

Professor R. Muchembled, Paris behandler i sin artikel »The Anthropology of Violence in Early Modern France (15th-18th Century)« voldsbegrebet under udfoldelse af et stort teoriapparat og med empirisk basis i egne undersøgelser i Arras-området. På dette grundlag demonstreres, hvorledes den voldanvendelse, som indtil 1500-tallet var et accepteret vilkår i omgangen mellem mennesker, gradvis kriminaliseredes af den absolutte statsmagt, som stræbte efter det